

նրա պատասխանեց Յիսուս, անըմբռնելի խորհրդոց վրայ պիտի ըլլայ, անոր բարոյականութիւնը մինչեւ ցարգ աւանդաւածներէն աւելի մեղքուր պիտի ըլլայ: Աշակերտներս պիտի հռչակեն, որ ես մնալի մէջ ճնայ, թէ աղքատ և վատախիբ կեանք մը վարեցի. և պիտի կարենան աւելցնել թէ ես խաջին վրայ հոգիս պիտի աւանդեմ, որովհետեւ այդ տանջանքներով պիտի կրնաքեմ իմ վախճանս: Այս ամենք բարձրածոյն պիտի հրատարակուի, ամենքք պիտի գիտնան այդպէս ըլլալը: Բայց և այնպէս, ինձ՝ որ քեզ հետ կը խօսիմ, որ մը աշխարհս երկրագագնթիւնն պիտի մտաուցանէ:

«Ըսել է թէ պատասխանեց Փիլիսոսիան վերջապէս խղճալի ձայնով մը, դու աին ունիս տգէտներով իմաստունները լուսաւորել, տկարներով հըղորները յաղթահարել, կրկն դէմ պատերազմելով քաղմութիւնը քեզի ձգել: Վերայ, նախատանայ, արհամարանայ և մահու խտտմամբ աշակերտներ ստանալ: Գլորիւ Ալեմկոտի բոլոր Աստուածները, որպէս զի անոնց տեղը դու պաշտուիս: Դու կրես թէ պիտի խաչուիս իբրեւ չարագործ մը և իբրեւ անարգ գերի մը: Օ՛հ անգր, քու խորհուրդդ ուրիշ բան է, բայց եթէ յիմարութիւն և հասարակութիւնը զայն ըստ արժանեայն պիտի դատէ ծանակելով: Այս ձեռնարկիդ յաջողութեան համար պիտի է որ մարդկային բնութիւնը վերածաւալի, և արդարեւ քու առաջարկած միջոցներով բարոյական աշխարհի վերակենդանութիւնը այնպէս անկարելի է, ինչպէս նիւթական աշխարհիս վերակազմութիւնը, մանաւանդ թէ քու ձեռնարկիդ յաջողութեան հաւատ քննադէմն աւելի դիւրին է կործել թէ, մէկ խօսքով կարող ես աշխարհը

վեր ՚ի վայր չընել և հաստատութենէն արեւոտիլ և աստղերը վար գլորել:

Ահա այսպէս կընթանեմ, որ խորհած և խօսած ըլլայ Փիլիսոսիայ մը, ուրուն Յիսուս յայտնած ըլլար հեթանոսական աշխարհները քրիստոնէութեան գարձներու դիտաւորութիւնը, և անտարակցոս անոր յաջողութիւնը այնպէս անկարելի էր, որ անշուշտ մարդկային բանականութեան նկատմամբ Փիլիսոսիային ըսածը ըստ ամենայնի իրաւացի էր: Եւ արդ ճշգիւ կատարուեցաւ այն, որ ըստ մարդկութեան անկարելի էր, մարդկային իմաստութիւնը ամօթահարեղաւ. աւմեն սովորական գաղափարները վեր ՚ի վայր չընեցան. խաչի յիմարութիւնը արեւելեայ վրայ յաղթանակ կանգնեց. և այս իսկ է անմահ յիշատակարան ՚ի հաստատութիւն քրիստոնէութե թէ թէ երկնային է: Աւ այժմ ու կրնանք հաւկրնալ իմաստուն հելլենտի մը սա աւորինակ և անմոռանալի խօսքը «Ո՛վ Տէ՛ր, եթէ քրիստոնէութեան յարելովս իր խարուիմ, ապա դու զիս խարեցիր, որովհետեւ անոր վրայի նշանները քու ձեռքդ միայն կարող էր գրաւմէ: Տէ՛ր, եթէ պատրանք ինչ իցեն՝ ՚ի քէն եմք պատրեալք»:

ՅՈՒՆՍԻՆՈՒՍ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԻ

Ինչպէս առ հասարակ մատենագրութիւնը որ և իցէ ազգի մի մտաւոր և բարոյական զարգացման արդար կը շինէ, նոյնպէս կարող էմք ասել, որ Ազգի մը ըրագրայ թուոյն առաւելութիւնը, կամ նուազութիւնը նոյն ազգին բնութեցանութեն ճշգրիտ պատկերն է. վասն զի երբ ազգի մը ըրագրայ թիւն կը շատնայ, ըսել է նոյն հաւ

մեծապատիւութեամբ ընթերցողաց թիւն եւս կը շտանայ, իսկ ընդհակառակին որչափ կը նուազի կամ նուազ ընկնի թերթերու թիւն, նոյնչափ եւս ընթերցողաց թիւն:

Յաւ է ասել, որ այս տխուր ճիշմարտութիւնը մեր Ազգին մէջ ակնհայտ եւ կը տեսնուի: Վասն զի Տաճկաստանի մէջ հրատարակուած Հայ թերթերու, թէ՛ օրագրաց, թէ՛ պարբերական, թէ՛ շաբաթական եւ թէ՛ ամսական թերթերու թիւն հազիւ տասն եւ երկուքի կը հասնի, զոր երեք միլիոն Հայ — ժողովրդեան վերայ բաժնելով՝ 250000 հոգւոյն մէկ թերթ կիշնայ, որոց մէջէն առ առաւելն եթէ 1 առ 500 լրագիր կարդացող ընկնի մէկ թերթն 500 հոգի կարդացող կուենայ, որով բոլոր թերթերու ընթերցողաց թիւն 6000 կըլլայ, այս խիստ հարեւանցի հաշիւէն ակնյայտ կը տեսնուի մեր Ազգին մէջ ընթերցողութեան ինչ վիճակ ունենալը: Ի հարկ է ընթերցողաց նաւազութեան կամ առաւել եւս լաւ է ասել չէ՞տութեան պատճառաւ խմբագիրներն նիւթականապէս կը առնեն: Մասամբ այս նիւթական տուժն է պատճառ, որ շատ թերթերու հրատարակ գալը եւ անցայտիլը մէկ կըլլայ:

Ի՞նչ է սորա պատճառը. — Սոյն հորցի լուծման մէջէն բուն նկատողութեան կէտը: Մեր Ազգի նկատմամբ Հայ — լրագրաց գիտաւոր պորտաւորութիւնն է ընթերցանութեան ճաշակն արթնցնելով ընթերցասիրութիւնը տարածել իրենց բազմակողմանի պարունակութեամբ, երկրորդ՝ որ առաջինէն կը հետեւի, Ազգին յառաջագիմութեան նպատակը լաւը եւ լաւաւոր խորհուրդներով: Երբ լրագիրներն սոյն երկու էական յատկութիւններն ունենան, այն ատեն անպատ-

ճառ հասարակութիւնն եւս մեծ սէր ունենալով լրագրաց վերայ պիտի բաշխուի լրագրութիւնն: Քանի որ հասարակութիւնն սէր եւ համարմունք չունի առ լրագրութիւնն, ըսել է որ՝ լրագրութիւնն եւս վերոյնշանակեալ երկու յատկութիւններն չունի, եւ իրօք եթէ նկատողութեան առնուիք լրագրաց պարունակութիւնը (քիչ բաւցառութեամբ) կտոր մի քաղաքական, զոր Եւրոպական թերթերէն կը քաղեն եւ որ ոչ այնչափ սղգի յառաջագիմութեան կը նպաստէ, կտոր մի եւս ազգային, այն եւս շատ քիչ անգամ խորհրդարանի յօդուած է, այլ միշտ մոռնաւոր անձանց նամակներ, որք աւելի անձնականութեան քան թէ ազգայնութեան պատկեր կը կրեն, ահաւորիկ այս է լրագրաց պարունակութիւնը, որով անկարելի է ճաշակ արթնցնել եւ ընթերցասիրութիւնը ընդհանրացնել: Սակայն զարմանալի է, որ Հայ — լրագրութիւնն փոխանակ իւր թերթութիւններն զգալու եւ ողբօգուտ ուղղութիւն մի առնելու, միշտ արբտունջ կրնէ հասարակութեան վերայ, որոքս թէ Հասարակութիւնը չքաջութիւնը զնիքը, աւելի Եւրոպական թերթեր կը կարգայ, քան թէ Հայ — լրագիրներ, եթէ յաճախորդներ չահելու յատկութիւն չունեցող փերուղակը արտնջալու իրաւունք ունի, նոյնպէս մեր լրագիրներն:

Եթէ լրագրաց ըրած տրտունջն հասարակութիւնն ընէ, աւելի իրաւունք ունի, վասն զի լրագիրներն մոռնալով իրենց կոչումն եւ պարտաւորութիւնը, մասնաւորաց խնկարկունք դարձած են, մասնաւորապէս վերջին տարին բուն մէջ շատերն իրենց ծայրաշեղ տգիտութեամբ ընդգէմ կրօնի, բարոյականութեան եւ իշխան սեռի գաղափարակութեան վերաբերեալ սոյն

պիտի գայթակղական հրատարակութիւններ ըրին, որոց վերայ հասարակութեան զըւանորդ գրգռեցաւ, քան թէ ճաշակն արթնցաւ և այս իսկ է պատճառը, որ լրագրաց ամենօրեայ տրտուհիներն աղարդ ինչ կը մնան, ինչպէս մղի և անպարկեշտ քարոզի մը սպառնալից քարոզներն:

Լրագիրներն կը արանջան, որ իրեն թէ հատարակութիւնը իւր պատուարութիւնը չը ճանաչէր չը քաջալերելով զիրենք, տակայն կը մոռնան, որ հատարակութիւնը այդ պարտաւորութեան փոխորդէն իրաւունք մի ևս ունի, զոր լրագիրներն կը ժխտեն ընդդէմ իրենց պարտեաց: Իրաւանց ժրխտումն պարտեաց զանցառութիւնէն թագրէ. եթէ կ'սեղեն լրագիրներն, որ հատարակութիւնը իւր պարտաւորութեան մէջ կը թերանայ, թող նախ իրենք իրենց պարտիրք ճանաչեն հատուցանելով հատարակութեան իրաւունքը, այսինքն իրենց գրիչը թող նախ յառաջագիմութեան նուիրեն. թող ջանան նախ իրենց լուրջ յօդուածներով հատարակութեան մէջ ընթերցատիրութիւնը տարածել, այնուհետեւ իրենց հատարակութենէն ակնկալած օգնութիւնը ինքնին կը գայ:

Եթէ հատարակութիւնը գանգաւէր լրագրաց մասին, իրաւունք ունէր, որովհետեւ նա իւր քրտանց վաստակը որ կը տայ, ոչ թէ մասնաւոր անձինք շահելու նպատակաւ, այլ Ազգին յառաջագիմութեան փորձիկ նշնպատ մի առնելու համար. տակայն դժբաղդաբար այսօր հատարակութեան քրտանց վաստակը աւելի Ազգին աղէտից վերայ աղէտք բարդող մի քանի թերթեր կը բուծանէ (խօսքս ամենուն չը պատկանիր) և զայս հատարակութիւն չղգար մեծ մասամբ, եթէ զգար անբաւական պէտք էր լի

նիլ ներկայ լրագիրներէն, այդ անբաւականութիւնը թերեւս ընտիր և ազգօգուտ թերթերու թիւն աւելացնելու իրաւ է, որ հատարակութեան խիստ փաշտիկ մասն Հայերէն լրագիր կը կարգայ, մէկ մասն աւելի օտար ազգայ թերթեր կը կարգայ, իսկ խիստ մեծագոյն մասն բնաւ չը կարգար, որովհետեւ ընթերցանութիւնը յարգ եւ արժէք չէ տուցած ցարդ. նոցա համար, որովհետեւ լրագրութիւնն ոչ մէկ ժամանակ այս մասին հատարակութեան յորդոր չէ կարգացած, ոչ մէկ ժամանակ ընթերցատիրութեան օգուտներն չէ բացատրած. եթէ ընէր այս ամենը, այսօր փոխանակ հատարակութեան մեծագոյն մասին փաշտիկ մասն, կամ բնաւ մէկը չը պիտի գտնուէր լրագիր չը կարգացող: Հատարակութեան այն մասն, որ Հայ-լրագիր կը կարգայ, ոչ թէ նոր գաղտնիքներ, տեղեկութիւններ տալու համար, այլ փայլեկնական զըւարճութիւն մի ունենալու համար, և այս է պատճառը որ գաղլէտական թերթի մը տողերն աւելի հաճութիւն կը կարգան քան թէ լուրջ իմաստասիրական ու ծանր բարոյական յօդուածներն: Աւտօի այս պատճառաւ բնաւ չը կարգացողներն աւելի լուր կրնեն, քան թէ յուր ճաշակաւ կարգացողներն:

Արդ՝ քանի որ լրագիրներն մեծ մասամբ այս եղանակաւ Ազգին օգտակար չեն եղած, պէտք է օգտակար լինելու գիրք մը առնեն. պէտք է միայն թերթ լեցնելու սկզբունք թող լով Ազգին յառաջագիմութեան համար գրեն. պէտք է փոխանակ հատարակութենէն տրանջալու, ջանան ընթերցանութիւնը տարածելով սիրելի առնել թերթերն յաշտ Ազգին. ջանալ օգտակար լինիլ Ազգին լուսաւոր և ողջութեամբ հրատարակութիւններով:

անշուշտ այն ատեն հասարակութիւնն եւս չը պիտի պանծայ իւր քաջութեամբները :

Գ . Ս . Խ .

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Յուլիս 27ին գիշերը տեղւոյս Վսեմ. Կառավարիչ Քեամիլ բաշան քաղաքիս բոլոր Հիւպատոսներն ու Գաղղիացւոց Պէրուժի ընդհանուր Հիւպատոս Պ . Ռոսթամը ընթրիքի հրաւիրեց Կառավարութեան պալատը : Պ . Ռոսթամն նոյն գիշեր ժամը 5ին մեկնեցաւ դէպ ՚ի Յոպպէ իւր պաշտօնատեղին ՚ի Պէրուժ երթալու որուն ընկերացած էին մի քանի Զապթիէներ եւ նոյա հարկաւարտը : Վսեմ. Կառավարիչը ՚ի պատիւ Պ . Ռոսթամի իւր ձին տուած էր մինչեւ ձորաբերանը (պապ իլ վատ) բաւած տեղը տանելու :

— Ամսոյս 6ին Աւստրիաց Կայսեր — եւ Հունգարացւոց Արքային ծննդեան տարեգարծի տաժիւ տեղւոյս Ֆռան չիսկեանք Սուրբ Յարութեան մէջ իրենց եկեղեցին ձայնաւոր պատարագ մատուցին ՚ի ներկայութեան նոյն տէրութեան Ընդհ. Հիւպատոսին եւ փոխ Հիւպատոսին եւ բոլոր քրիստոնեայ հրապառակաց . այս տաժիւ Աւստրիացի Հրէայր եւս իրենց աղօթարանին մէջ Կայսեր կենաց բարեմաղթութիւններ լնելէ վերջը գիշերն եւս ճրագափառութեան հանդէս կատարեցին :

— 10ին, ժամը 6ին տեղւոյս Պարսից Հիւպատոսը առաջին անգամ իւր Տէրութեան գրոշալը բացաւ ՚ի ներկայութեան Վսեմ. Կառավարչին եւ բոլոր Հիւպատոսաց : Նոյն օրը Բ . Գըրան հրամանին համեմատ քաղաքէս մեկնեցաւ Սողոմոնեան Տաճարի նորոգութեան Տեսուչ Գուարէթ պէյը :

որոյ պաշտօնն առ այժմ Կառավարութիւնը կը կատարէ :

— Սուրբ Ծննդեան աջին մէջ պատահած վերջին դէպքին ժամանակ նախորդ Վսեմ. Կառավարիչը հրաման ղրկած էր երեք ազգաց, թէ առ ժամանակ մի դադարին Ս . Ծննդեան սինաղարդ մեծ գաւթին մէջ սովորական հանդէսներով անցնիլը մինչեւ վէճերուն կարգադրուիլը : Ինչպէս ուրիշ քանի մի տօնի օրեր, նոյնպէս եւ Վերափոխման օրը սովորութիւն կայ մեզ ՚ի հետց անտի որ Տեսուչը ժամարար լինելով ՚ի լրանալ Ս . Պատրագին հանդիսիւ նոյն սինաղարդ գաւթէն կարգալով կը տանին իւր խաւքը : Վէճերը խաղաղելէն յետոյ, ինչպէս ուրիշ ազգեր, նոյնպէս մեր Ազգն ալ ուզեց այս սովորութիւնը կատարել . Յայնք Լատինաց հետ ունեցած վէճերնիս պատեհ առիթ համարելով Կառավարութեան ձեռքը ուղեցին այս անգամ մեզ եւս արդիւնէ մեր այս սովորութիւնը կատարելէ, ըսելով թէ « նոյն գաւթի իրենց կը վերաբերի, ուստի Հայք իրաւունք չունին անկէ հանդիսիւ անցնելու » . Ս . Պատրիարքը բազմեց եւ իւր իրաւունքը հրապարակներով հաստատեց, թէ Յունաց հետ հաւատար իրաւունք ունիմք սուրբ Տեղեաց մէջ մեր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սովորական ամեն արարողութիւն կատարելու . Տեղւոյս Միւթասարըք Վսեմ. Քեամիլ փաշայն հրովարտակները քննելով եւ Բեթղէհէ մի բնակիչներէն եւ Լատինաց վանքէն ստուգելով՝ որ Հայոց իրաւունքն է այս : եւ վերադառնալով մեր այս իրաւունքը հրաման ըրաւ . եւ ամսոյս 28ին Տեսուչը ժամարար լինելով Ս . Պատրագէն վերջը նոյն սինաղարդ մեծ գաւթին մէջէն բաւ իրաւանց եւ բաւ վաղէմի սովորութեանց՝ կարդալով եւ